

CHARAKTERYSTYKA METRYK

Na wstępie należy stwierdzić, że co najmniej od 1782 r. nasi Kalinowscy pochodzili ze Strojca koło Praszki w ziemi wieluńskiej, skąd poszczególne gałęzie rozjechały się po kraju i świecie. Wieś w XVIII w. zapisywano pod nazwą Stradziec, później stopniowo jako Stroiec/Stroyec/Strojec, w trakcie 1868 r. w związku z rusyfikacją zaczęto go zapisywać jako Строец (*Cmpoey*), od ok. 1915 r. (wraz z przesuującym się frontem) ponownie Strojec, w trakcie drugiej wojny światowej jako niemiecki Streudorf, po wojnie znów Strojec.

Jeżeli wyraźnie nie podano inaczej, wszystkie dalej wymienione metryki, zostały zarejestrowane przez duchownych rzymskokatolickiej parafii pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Praszce (WNMP), do której należał Strojec po jego degradacji do kościoła filialnego (XVI-XVII w.), a przed wyodrębnieniem go do własnej parafii w 1980 r. Aż do 1945 r. rejestracją stanu cywilnego (tj. urodzeń, małżeństw i zgonów) zajmowali się tutaj księża rzymskokatolicki jako urzędnicy stanu cywilnego. Metryki były sporządzane w co najmniej dwóch egzemplarzach, jeden był oryginałem kościelnym, drugi duplikatem do celów świeckich, zwanym aktami stanu cywilnego (ASC). Oryginały praszkowych metryk z XX w. znajdują się wciąż w parafii, starsze znajdują się Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej (AACz) w Częstochowie. Akta stanu cywilnego do 100 lat przechowywane są w Urzędzie Stanu Cywilnego (USC) w Praszce. Starsze ASC wytwarzane od 1871 r. obecnie są przechowywane w Archiwum Państwowym (AP) w Częstochowie w zespole archiwalnym nr 266/0 (MR05283), a z okresu 1808-1870 w Archiwum Państwowym w Łodzi w zespole archiwalnym nr 1635/0 (MR05284). Świecką rejestrację wprowadził na tych ziemiach dopiero Napoleon Bonaparte, dlatego też najstarsze metryki świeckie pochodzą dopiero z 1808 r. Wcześniejsze metryki zachowały się tylko dla okresu od 1694 r., znajdują się w AACz. Ponadto, metryki do 1884 r. zostały skopiowane przez mormonów (Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, LDS) na mikrofilmach nr 2236034, 715829 do 715836, 768053, 1199715 i 1199716 oraz 1659522 i 1659523. Mormoni umożliwiają wgląd do mikrofilmów w centrach historii rodziny (CHR) prowadzanych z Biblioteki Historii Rodziny (ang. FHL) w Salt Lake City, Utah, USA. Jedno z takich centrów znajduje się we Wrocławiu. Kopie mikrofilmów udostępniają też wymienione wcześniej archiwa państwowe i kościelne. AACz i LDS rozważają udostępnianie zdigitalizowanych metryk online.

Metryki z parafii Praszka miały postać narracyjną (nie było tabel). Przed rokiem 1800 prowadzono je w łacinie, w okresie 1808-1867 po polsku (ze zmianą formułek od 1826 r.), a w trakcie 1868 r. (w związku z represjami po powstaniu styczniowym) zaczęto je zapisywać po rosyjsku (cyrylica), aż do początków 1915 r. (w związku z przesuwającym się frontem niemieckim w trakcie pierwszej wojny światowej), kiedy ponownie zaczęto prowadzić je po polsku.

Często w metrykach jako imię dziecka wpisywano nie tylko imię świętego, który był jego patronem, lecz również określenie, o którego konkretnie świętego chodziło, np. Jan Ewangelista, Jan Baptysta, Jan z Matty, Franciszek z Paoli czy Agnieszka z Montepulciano. Gdy rodzina nazywała dziewczynkę Marią, w metryce kościelnej wpisywano zawsze Marianna, z szacunku wobec Najświętszej Maryi Panny, Matki Bożej.

W przeciągu I poł. XIX w. nazwiska dopiero utrwały swoją dziedziczność po ojcu, wcześniej na wsi funkcjonowały jako osobiste przezwisko, a czasem utrwalony przydomek, odróżniający osoby i rodziny. Czasem zapisywano zarówno stary jak i nowy przydomek, rozdzielając je słowem „alias”, „czyli”, „inaczej” lub „vel”, dzięki czemu łatwiej jest powiązać tożsamość osób wymienionych w metrykach, np. Bakalarczyk alias Cytera, Przybyła alias Cytera, Wójcik alias Włodarczyk, Pokorski alias Skórniak. Takim przemianom podlegała rodzina Kalinowskich, której protoplasta Tomasz zawierał małżeństwo tylko jako Owczarek Łysy, pierwsze znane dziecko ochrzcił jako Owczarek Łysy, trzy kolejne jako Łysy, a co najmniej cztery dalsze już jako Kalinowski; spośród tych dzieci, które chrzcił jako Łysy, dwie córki oddawał za mężów jako Kalinowski alias Łysy, a córki później były tylko z Kalinowskich; umarł jako Kalinowski, pod takim też nazwiskiem żyli wszyscy jego potomkowie (o poszukiwaniach, które nazwisko było pierwsze, patrz str. 93). W XIX w. nazwiska były również niestabilne pod względem pisowni, np. Hanas ÷ Anas, Janas ÷ Anas, Krzemiński ÷ Krzemieński, Korzeniowski ÷ Korzeniewski, Duda ÷ Dudek, Zagrodnik ÷ Zagrodniczak ÷ Zagrodniczek ÷ Zagrodnikowski ÷ Ogrodnikowski, Respond ÷ Respondek, Pilak ÷ Pielak, Kogut ÷ Kokot, Kukuł ÷ Kukół ÷ Kukulski, a nawet Kukuł ÷ Kokot.

Kobiety określano nazwiskiem rodowym (za wyjątkiem matek chrzestnych) lub dwojgiem nazwisk. Zapisywano je w mianowniku (np. Słabik), w formie po ojcu (np. Rasztarówna = Rasztar, Kościelonka = Kościelna, Dziecielanka = Dziećcioł, Kokocianka = Kokot, Kukulanka = Kukuł), po mężu (np. Lipczakowa) albo w liczbie mnogiej w dopełniaczu (np. z Rasztarów, z Gajów). Mianownikową postać nazwiska kobiety często można ustalić dopiero po poznaniu nazwiska jej ojca

(np. Kowalczonka mogła być córką Kowalczyka, ale niewykluczone, że Kowalika lub Kowala; kobieta „z Gajów” może pochodzić od nazwiska Gaj, Gajek, Gaik lub Gajewski).

Tożsamość osób dookreślano często stanem cywilnym (np. młodzian = kawaler) oraz stanem społecznym tudzież zawodem (np. włościanin lub osadnik = mieszkaniec wsi, gospodarz = mający własne gospodarstwo rolne, zagrodnik = uprawiający własną zagrodę, komornik = niemający ziemi, mieszkający w cudzej „komorze”, czyli izbie domu).

Od 1808 r. wiek osób podawano w przybliżeniu, im dalej od narodzin, tym mniej pewny, zwłaszcza w chwili śmierci (nawet ± 20 lat), choć przy pierwszym ślubie zazwyczaj był poprawny.

W metrykach łacińskich do 1799 r. zapisywano zawsze dzienną datę chrztu, a urodzenia tylko sporadycznie; na podstawie tych sporadycznych lub późniejszych metryk można stwierdzić, że chrztu najczęściej udzielano w dniu narodzin lub następnego dnia. Pod Kodeksem Napoleona 1808-1825 zapisywano tylko datę urodzenia. Od 1826 r. zapisywano obie daty (urodzenia i chrztu).

Od 1868 r., a wcześniej po 1831 r. stopniowo z różną konsekwencją, zapisywano podwójne daty: w nowym stylu wg kalendarza gregoriańskiego oraz starym wg juliańskiego (data wcześniejsza o 12 dni w latach 1800-1899, a od 29.02.1900 o 13 dni, to stary styl wg juliańskiego kalendarza). Często datę zdarzenia zapisywano względem daty rejestracji (dzisiaj, wczoraj, onegdaj).

W metrykach od 1808 r. wymieniano osoby trzecie obecne przy rejestracji zdarzenia, na świadectwo dokonywanej czynności i potwierdzenie tożsamości osób. W metrykach urodzenia co do zasady jako pierwszego wymieniano ojca, natomiast akuszerkę, jeśli ten był nieobecny, nieślubny lub nieznan; drugi i trzeci stawający (od „...*stawili się*...”) zawsze byli dorosłymi mężczyznami, zazwyczaj sąsiadami lub krewnymi rodziny; dalej wymieniano matkę oraz nadane dziecku imię świętego; na koniec wymieniano rodziców chrzestnych dziecka (jeden mógł być wymienionym na wstępie stawającym). W metrykach małżeństw 1808-1825 co do zasady wymieniano pana młodego; dalej osoby, którym pan młody składał wymagane prawem uszanowanie (żyjących rodziców lub jedno z nich, dziadka lub babcię); dalej tak samo dla panny młodej; a na końcu czterech świadków. W metrykach małżeństw od 1826 r. dwóch świadków wymieniano na początku, a zamiast uszanowania wymieniano rodziców nupturientów. W metrykach zgonów od 1808 r. wymieniano dwóch zgłaszających zgon (czasami był to krewny lub sąsiad zmarłego), dalej dane samego zmarłego, przy czym rodziców i małżonków tylko jeśli ich imiona były jeszcze pamiętane.

Rodowód metrykalny rodziny Kalinowskich ze Strojca koło Praszki (ex-MR08442-III)

okres	WNMP	AACz	APCz	APL	USC	FHL	język metryk	nazwa wsi	parafia	administracja						
1856-1865			X	1635/0	X	715836	polski	Strojec	Praszka	Królestwo Polskie w unii personalnej z Cesarstwem Rosyjskim						
1866-1867						768053 Items 5-9										
1868																
1869-1870			266/0	X		1199715 Items 4-9	rosyjski	Строец (Строец)	Прашка (Прашка)	Царство Польское						
1871-1876						1199716 Item 1										
1877						1659522 Items 2-7										
1878-1883						1659523 Item 1										
1884			X	X		X	X	X	polski	Strojec	Praszka	Cesarstwo Niemieckie				
1885-1910												Rzeczpospolita Polska				
1911-1914									X	X	X	X	X	(niemiecki?)	Streudorf	Praschkau
1915-1918					polski									Strojec	Praszka	Polska Rzeczpospolita Ludowa
1918-1939																
1939-1945					X				X	X	X	X	polski	Strojec	Praszka	Rzeczpospolita Polska
1945-1980			Strojec													
1980-1989																
1990-																